
**ENDÜSTRİYEL BÖLGENİN GELİŞİM SÜRECİ:
TEORİK BİR YAKLAŐIM**
The Development of Industrial District: Theoretical Framework

Araş. Gör. K. Halil ARIÇ
Erciyes Üniversitesi, İİBF, halilaric@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Filiz TUTAR
Niğde Üniversitesi, İİBF, flztutar@hotmail.com

ÖZET

Endüstriyel bölge; bulunduğu coğrafyadaki (yereldeki) firmaları bir araya getirmesi, firmalara altyapı ve işgücü havuzu gibi çeşitli dışsallıklar sağlaması bakımından üzerinde incelemelerin yapılması gereken bir oluşumdur. Bu çalışmada endüstriyel bölgenin kavram olarak tanımı yapılmış, teorik çerçevesi ortaya konulmuş ve gelişim süreci tarihsel perspektiften incelenmiştir. Yöntem açısından, belirli bulgulardan hareket ile genel sonuçlara varılması kapsamında tümevarımsal bir yöntem izlenmiştir. Sonuç olarak endüstriyel bölgenin oluşumunda ve devamlılığını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesinde, yereldeki sosyal ilişkilerin, vasıflı işgücü havuzunun ve bilgi akışının önemli faktörler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca endüstriyel bölgenin geniş bir pazara dönük üretim yapması ve bölgenin gelişiminin hükümetin sunmuş olduğu teknoloji ve ihracatı destekleyici politikalar tarafından desteklenmesinin de önemli faktörler olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Endüstriyel Bölge, Marshallyan Dışsallıklar, İtalyan Endüstriyel Bölge***ABSTRACT**

Industrial district is a concept that has to be researched because of its function of bringing the local firms together and providing externalities such as infrastructure and labor pool for these firms. This study defines industrial district as a concept, provides its theoretical framework and examines its development from a historical perspective. The methodology of the study is the inductive method based on general conclusions inferred from certain findings. The main conclusion of the study is the fact that local social relations, skilled labor pool and information flow are important factors for the establishment and continuity of the industrial districts. The study also shows that a wide market-oriented production and the government support for technology and export are the other important factors in development of industrial districts.

Keywords: *Industrial District, Marshallian Externalities, Italian Industrial District*

1.GİRİŐ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişimin Őekillendirdięi gnmz küresel dnyasında, firmalar üretim tesislerini farklı coğrafyalara taşıyabilme konusunda önemli bir serbestliğe kavuşmuşlardır. Bunun yanı sıra yereldeki endüstriyel bölgeler küreselleşmiş bir pazarla karşı karşıyadırlar. Söz konusu küresel pazarda yereldeki üretim sistemleri, dünyanın diğer bölgelerindeki (genellikle büyük firmaların Őekillendirdięi) retim sistemleriyle rekabet içine girmek durumundadırlar (Parrilli, 2004:1124). Firmalar artık küresel pazarda kendilerini gösteren in, diğer Uzak Doğu lkeleri ve Doğu Avrupa lkelerindeki firmalarla rekabet etmek durumundadırlar. Çünkü bu yeni rekabetçi girişimlerde, küresel pazarda aynı tüketicilere yönelik olarak üretimlerini gerçekleştirmektedirler (Parrilli, 2004:1124).

Firmaların mevcut rekabet Şartları altında piyasalardaki devamlılıklarını sürdürebilmeleri bakımından, kurulmuş oldukları endüstriyel bölgenin firmalara sunmuş olduğu dışsallıklar; işgücü havuzu, bilgi alişverişi ve altyapı imkânları (Harrison, 1991:472); endüstriyel bölgedeki sosyal ilişkiler ve teknolojik olanaklar etkili olmaktadır. Bu nedenle endüstriyel bölge üzerinde analiz yapılması gereken bir konudur.

Çalışmanın amacı, endüstriyel bölgenin oluşumunu, sunmuş olduğu dışsallıkları ve farklı dönemlerde yaşamış olduğu dönüşümün analiz edilerek; endüstriyel bölgenin işlevselliğinin anlaşılmasına katkıda bulunmaktır.

Yöntem olarak, tümevarımsal bir yöntem izlenmiş; kavramsal, teorik ve gözlemsel tespitlerden hareket edilerek genel sonuçlara varılmıştır. Öncelikle kavramsal açıklamalar yapılmasının nedeni kavrama yüklenen tanımın net olarak ortaya konulması ve kavram karmaşasının önüne geçilmesi dir. Bu bakımdan endüstriyel bölge kavramının tanımsal çerçevesinin çizilmesi öncelikli olmaktadır. Sonrasında teorik kısım ele alınarak endüstriyel bölge açısından yapılmış tespitler sistematik bir Şekilde anlatılmıştır. Son olarak ise endüstriyel bölgenin geçmişten günümüze geçirmiş olduğu dönüşüm gözlemlenmiştir. Böyle bir yöntem sonucunda belirli bulgulardan (kavramsal, teorik, gözlem) hareket edilerek, endüstriyel bölge konusunda genel hükümler ortaya konulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde endüstriyel bölge kavramının tanımı yapılmıştır. Tanımlama yapılırken farklı yazarların (Harrison, 1991; Pyke, 1992; Perry, 1999; Sforzi, 2002) endüstriyel bölge tanımları kullanılmıştır. İkinci bölümünde endüstriyel bölgenin teorik erevesi ortaya konulmuştur. Bu bölümünde Adam Smith ve Alfred Marshall'ın tespitlerine yer verilmiştir. Ayrıca endüstriyel bölge teorisinin ortaya konulduğu savunulan (Harrison, 1991; Perry, 1999) İtalya'daki yaklaşıma yer verilmiştir. nc bölümünde endüstriyel bölgenin oluşumu ve yaşamış olduğu dönüşüm tarihsel perspektiften incelenmiştir. Bu erevede İtalya'daki endüstriyel bölge olgusunun 1920'li

yıllardan başlayıp günümüze kadar nasıl bir dönüşüm sergilediği ortaya konulmuştur.

2. ENDÜSTRİYEL BÖLGE KAVRAMI

Pyke, endüstriyel bölgeyi şu şekilde tanımlamaktadır: Endüstriyel bölge, belirli bir malın üretim sürecinde farklı kanallarla birbirlerine bağlı bulunan küçük firmaların oluşturmuş oldukları üretim mekânıdır. Pyke, endüstriyel bölgenin bir malın üretilmesi sürecinde ortaya çıkan ekonomik yönünün yanı sıra, etrafındaki sosyal ve politik yapılanmalarla da ilişki içerisinde olduğunu belirtmektedir (Pyke, 1992:2). Buradan şu yargıya varılabilir. Endüstriyel bölge bulunduğu bölgede yer alan üniversiteler, ticaret ve sanayi odaları, sivil toplum kuruluşları gibi sosyal kurumlarla; yerel yönetimler ve hükümet gibi politik kurumlarla temas içerisinde.

Pyke, endüstriyel bölge içerisinde oluşan organizasyon yapısının çoğunlukla küçük aile işletmelerinden oluştuğunu belirtmektedir (Pyke, 1992:3). Bu işletmeler, bölge içerisinde gerçekleştirilen üretim veya hizmet süreçlerinin belirli aşamalarında görev almaktadırlar. Böylelikle işletmeler arasında organik bağlar oluşarak, kolektif çalışma şartları şekillenmektedir. Endüstriyel bölge içerisinde oluşan bu kolektivist yapı, ölçek ekonomilerinden yararlanılmasına imkân vermektedir (Pyke, 1992, 3). Çünkü firmalar arasındaki işbirlikleri beraberinde iş bölümünü ve uzmanlaşmayı getirmekte, teknolojik imkânların rasyonel olarak kullanılmasını sağlayarak, üretim maliyetlerinde azalmaya ve üretimde verimlilik artışına zemin hazırlamaktadır.

Harrison (1991), endüstriyel bölgeyi şu ifadelerle tanımlamaktadır: Tipik bir endüstriyel bölgede, her küçük firma belirli bir üretim sürecinin her bir aşamasında gerekli olan üretim çerçevesinde uzmanlaşmıştır. Herhangi özel bir proje kapsamında, firmalar genellikle kendi aralarında işbirliğine gitmektedirler. Birbirleri arasında ekipman, bilgi ve vasıflı işgücünün paylaşımı söz konusu olmaktadır. Kendi aralarındaki güçlü rekabet ise bir sonraki sözleşmede yer alabilmek ve piyasa fırsatlarından yararlanma konularında olmaktadır. Bu küçük firmalardan bazıları, başka üretim ağlarıyla irtibata geçerek eř zamanlı olarak onlar için de üretim yapabilmektedirler. Böylelikle bu firmalar kendi ekonomik koşullarını tek bir üretim sürecine bağımlı kılmaktan korumuş olurlar (Harrison, 1991:471).

Perry (1999)'nin endüstriyel bölge tanımı şu şekildedir. Endüstriyel bölgeler üretim sürecinin küçük parçalar halinde olduğu ve bu parçaların belirli bir mekânda yığıldığı, küçük firmaların kendi aralarında işbirliklerine gittikleri bir kombinasyonu ve üretim kapasitesini ifade etmektedir (Perry, 1999, 82). Perry, endüstriyel bölgede faaliyette bulunan firmalar arasındaki bilgi akışının hızlı olduğunu belirtmekte ve bu özelliğin endüstriyel bölgede inovatif ürünlerin üretilmesini kolaylaştırdığını vurgulamaktadır (Perry, 1999:82). Günümüz dünyasında sürekli olarak değişen talep koşullarına cevap verilebilmesinde inovatif (yenilikçi) ürünlerin üretilmesi ön plana çıkmaktadır. Bu nitelikte

ürünlerin ortaya konulmasında ise bilginin üretilmesi ve paylaşımı önem arz etmektedir. Endüstriyel bölge kendi içerisinde bilgi akışını ne derece kolaylaştırabilirse, değişen taleplere cevap verebilecek esnek bir yapıya sahip olabilecektir.

Sforzi (2002) endüstriyel bölgelerin, bireylerin birlikteliği ve benzer üretim sürecinin farklı aşamalarında⁴³ uzmanlaşmış küçük bağımsız firmaların bir araya gelmesiyle yerelde egemen şekilde görülen endüstri çerçevesinde oluştuklarını belirtmektedir. (Sforzi, 2002:442). Sforzi'nin ifadesini şu şekilde açabiliriz. Endüstriyel bölge içerisinde farklı nihai malların (gıda, tekstil, mobilya vb.) üretimini yapan firmalar yer almaktadır. Fakat bir bölge içinde hangi nihai malın üretim (örneğin mobilya üretiminde) sürecinde çok sayıda firma yer alıyorsa, endüstriyel bölgede o sektörün (mobilya sektörünün) kapsamı içinde şekillenmektedir.

Mercan ve diğerlerinin “sanayi odakları” olarak tanımladıkları endüstriyel bölge üzerine tanımları şu şekildedir: “Odaklar, belirli bir alanda birbirleri ile bağlantılı şirketler ve kurumların coğrafi yoğunluğudur. Odaklar rekabet için önemli olan bir takım bağlantılı sanayileri ve diğer birimleri kapsar. Örneğin parça, makine ve hizmet gibi özel girdilerin tedarikçilerini ve özel altyapı hizmeti sunanları içerirler...birçok odak diğer destekleyici kurumlarla ilişki halindedirler” (Mercan vd., 2004:169).

Standart olmayan mallara yönelik talep değişken bir niteliğe sahiptir ve söz konusu talebe cevap verilebilmesinde endüstriyel bölge içerisindeki dominant (egemen) endüstri ön plana çıkmaktadır (Sforzi, 2002:443). Zira dominant endüstri kendi bünyesindeki işgücünün sağlamış olduğu fonksiyonel yeteneklerinin ve üretim düzenin getirmiş olduğu esnek yapıyla, değişken taleplere karşılık verebilmektedir (Sforzi, 2002:443).

Sforzi, bireylerin ve endüstrinin ortaya koymuş olduğu birlikteliği şekillendiren toplumsal yapının, üretim organizasyonu üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir (Sforzi, 2002:442). Değerler ve normlar sistemi ekonomik girişimlerin yapılmasına uygun kültürel zemini hazırlamakta, endüstriyel ilişkiler ve yerel yönetimlerin faaliyetleri üzerinde etkili olmaktadır (Sforzi, 2002:442). Bireylerin eğilimlerinin belirgin bir şekilde serbest meslek yönlü olması organizasyonel becerileri kolaylaştırmakta, yenilikçi ve uygulamacı düşünceye zemin hazırlamaktadır (Sforzi, 2002:442). Endüstriyel bölge içerisinde gerçekleştirilen organizasyonel zekâ, uygulama yetenekleri, yenilikçi düşünce, zanaatkârlık, teknik yetenekler ve inovasyon endüstriyel bölgeye

⁴³ Örneğin mobilya üretiminde kullanılan plastik, ahşap ve kumaş gibi ekipmanların her birinin farklı firmalarca üretilmesi.

dinamizm getirerek, bölgeye uluslararası piyasalarda rekabet avantajı sağlar (Sforzi, 2002:443).

Dinler (2008:404) “yeni sanayi odakları” adı altında ele aldığı endüstriyel bölge kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: Çoğunlukla küçük ve orta ölçekteki işletmelerin belirli bir coğrafyada yerleştiği, firmalar arasında yakın işbirliklerinin ve sektörel uzmanlaşmanın tesis edildiği, çalışanlar arasında güvene dayalı sosyal bir yapının olduğu ve yereldeki sermaye ile girişimcilik faktörlerine dayalı olarak üretimin şekillendiği yerlerdir.

Yukarıdaki tanımlardan hareket ederek endüstriyel bölgelerin ortak özellikleri şu şekilde sırlanabilir (Bull vd., 1991 aktaran: Perry, 1999:82-83):

- Bölgeye sağlam bir şekilde yerleşmiş ve deneyim sahibi eski firmalar ile bölgedeki yeni girişimcilik bilgisinin bir arada olması, endüstriyel bölgenin devamlılığı ve değişimi açısından önem taşımaktadır.

Üretim zincirinin tek bir aşamasına dönük olarak uzmanlaşan işgücü yapısı, beraberinde çok sayıda küçük ve orta ölçekli işletmenin oluşmasına neden olmaktadır. Bu işletmelerin çoğu taşeron olarak faaliyet gösterirler. Kendi kendine yeten (self-contained) bölgelerdeki üretim zinciri; makine tedarikçileri ve bölgenin dışındaki müşteriler ile bağlantı kuran pazarlamacılarla birlikte genişlemektedir. Bölge içindeki firmalar birbirlerine bağımlı olmakla beraber birbirlerine boyun eğmemektedirler (subservient).

- Bölge içersindeki firmalar arasında aynı üretim aşamasında uzmanlaşmaları bakımından ciddi bir rekabet söz konusudur. Aynı zamanda üretim sürecinde tamamlayıcı konumundaki firmalar kendi aralarında yüksek düzeyde işbirliğine gitmektedirler.

- İnovasyonun hızlı bir şekilde yayılması; coğrafik yoğunlaşma, işbirliği çerçevesinde ilişkiler kurmak ve çalışanların firmalar arasında dolaşımını kolaylaştıran işgücü piyasasına bağlıdır. Buna karşın az sayıdaki büyük firma inovasyona önem vermeleri ve bu yönde politikalar geliştirmeleri bakımından inovasyonu geliştirebilirler. Aynı zamanda büyük firmaların, nihai tüketiciler ile direk ilişkileri olmayan taşeron firmaların üretim koordinasyonunu düzenleyerek de inovasyonu ortaya koyabilmeleri mümkündür.

- Sosyal ve ekonomik uyumun sağlanması, endüstriyel bölgenin ömrünün sürekliliğini sağlamaktadır. Ortak değerlerin paylaşılması, yerele olan bağlılık ve ticari faaliyetler toplumsal dayanışmayı sağlamaktadırlar. Ailecek veya kişisel olarak yapılan görüşmelere bağlı olarak şekillenen ağ yapıları beraberinde ticari bağlantılara ve yeni firmaların kurulmasına olanak sağlamaktadır. Bu tür ilişkiler formal anlaşmalardan ziyade güvene dayalıdırlar.

Tablo 1: Endüstriyel Bölgenin Sanayileşme Dönemlerine Göre Farklı Biçimleri

	Sanayileşme Öncesi Dönem	Sanayileşme Dönemi	Sanayileşmenin Son Dönemleri	Sanayi Sonrası Dönem
Periyot	18. y.y.'ın sonları, 19. y.y.'ın başları	19. y.y.'ın ortalarından, sonuna	20. y.y.'ın başlarından, sonlarına	20. y.y.'ın sonları
Tanımlama	şehir, kasabaya yönelik hizmet sunuyor	şehir, kendi sınırları içinde fabrikasyon üretim yapıyor	şehir, kendi sınırları dışındakilerle birlikte üretim yapıyor	Küresel şehir bölgeleri
Sektörel Temel	Tarım ve zanaata dayalı üretim	Sanayi üretimi	Sanayi üretimi	Hizmet ve sanayi üretimi
Verimlilik Artışı	Tarımsal ürünlerde dönüşüm	İş bölümü	Sermaye birikimi	Sermaye birikimi ve hizmetlerde dönüşüm
İş Bölümü	Firma içi, sektör içi ve sektörler arası	Firmalar arası, sektör içi	Firma içinde ve firmalar arasında, sektör içinde	Firma içinde ve firmalar arasında, sektör içinde ve sektörler arasında
Birikimin Kaynakları	İçeriden	Dışarıdan	Dışarıdan	İçeriden
Ölçeğe Göre Getiri	İçerde artan, dışarıda sabit	İçeride sabit, dışarıda artan	İçeride artan, dışarıda azala	İçeride artan, dışarıda artan
Firma Sahipliği	Yerli	Yerli	Yerli ve yabancı	Yerli ve yabancı

Kaynak: PHELPS, N. A. ve T. OZAWA; (2003), s.586.

• Endüstriyel bölge kavramına yapılan farklı tanımlamalara bakıldığında, firmaların belirli bir coğrafyada kuruldukları ve bölgedeki üretim sisteminin bir parçası olarak hareket ettikleri görülmektedir. Bu çerçevede, firmalar arasında gerek coğrafik gerekse üretim ilişkileri bakımından belirli bir ilişkiel durumun olduğu söylenebilir. Endüstriyel bölgede firmalar arasındaki formal ve informal üretim ilişkilerinin şekillenmesinde ise yereldeki sosyal yapının etkili olduğu ve endüstriyel bölgenin gelişimi bakımından sosyal yapıdaki koşulların ön plana çıktığı tespiti yapılabilir.

3. ENDÜSTRİYEL BÖLGENİN TEORİK ÇERÇEVESİ

Endüstriyel bölgenin teorik esaslarının ortaya konulduğu bu kısımda öncelikle Adam Smith'in, Sanayi Devrimi'nin yaşandığı dönemdeki endüstriyel bölgenin oluşumuna ilişkin tespitlerine yer verilecektir. Daha sonra Alfred Marshall'ın ortaya koymuş olduğu dışsal ekonomiler çerçevesinde şekillenen endüstriyel bölgelere ilişkin bilgilere yer verilecektir. Son olarak ise "Endüstriyel Bölge" literatüründe (Harrison, 1991; Perry, 1999; Sforzi,2002) teorik esasları teşkil ettiği vurgulanan İtalyan Endüstriyel Bölge Modeli ortaya konularak, endüstriyel bölgenin teorik çerçevesi genel hatları ile anlatılacaktır.

3.1. Adam Smith'in Yaklaşımı

Endüstriyel bölgelerin oluşumu çoğunlukla, Alfred Marshall'ın 20. y.y.'in başlarında dışsal ekonomiler üzerine yapmış olduğu çalışmalara dayalı olarak açıklanmaktadır. Fakat endüstriyel bölgenin oluşumu, Marshall'ın öncesinde, Adam Smith'in tespitlerine dayandırılabilir (Phelps ve Ozawa, 2003:588).

Lambard (1955)'in bu döneme ilişkin tespitleri şu şekildedir: "Sanayi öncesi toplumlarda görülen ekonomi şartlarında uzmanlaşma yoktur, ekonomik fonksiyonlar ve organizasyonlar tek düze, basit ve dağılmış haldedirler...tarıma dayalı bir yaşam sürdürülmektedir" (aktaran, Phelps ve Ozawa, 2003:588).

Sanayi Devrimi'nin başladığı dönemde Adam Smith, İngiltere'de bulunan kasabalar ile şehirler arasındaki ilişkileri şu şekilde ifade etmektedir. Sektörler (tarım ve sanayi) arasındaki büyüme kasabalar (tarımsal üretim) ile şehir (sanayi üretimi) arasındaki tamamlayıcılık ilişkisine dayanmaktadır (Phelps ve Ozawa, 2003:588). Şehirler, kasabalara mamul mal sunmaktadırlar, karşılığında da kasabalardan tarım ürünleri almaktadırlar. Smith'in yaklaşımında "kasabalar" zanaata dayalı küçük ölçekli üreticilerin bir araya geldiği bir ortamı tasvir etmektedir (Phelps ve Ozawa, 2003:588).

Smith, ticaret hacminin artmasının beraberinde pazarın yapısını genişleteceğini, bu sürecin de "endüstriyel bölgenin" gelişmesine katkıda bulunacağını vurgulamaktadır. Zira genişleyen pazar yapısı; üreticiler arasında iş

bölümünün oluşmasını, ölççeğe göre artan getirinin sağlanması ve dışsalıkları beraberinde getirmektedir (Phelps ve Ozawa, 2003:590). Bu nedenle ekonomik kalkınmanın sağlanmasında ve ulusların zenginliğinin oluşumunda, ticaretin yeri oldukça önemlidir (Phelps ve Ozawa, 2003:591).

Bu açıdan bakıldığında sanayileşme öncesi dönemde görülen “endüstriyel bölge” olarak nitelendirilebilecek yerler (mekânlar) kol gücüyle çalışan basit makinelerin kullanıldığı, zanaatın ön plana çıktığı ve tarım sektörüyle yakın ilişkilerin olduğu bir yapıya sahiptir. Tarım kesimindeki verimlilik artışının neden olduğu artık üretim⁴⁴ (2), gerekli hammaddeyi ve gıdayı sağlaması bakımından endüstriyel bölgenin oluşumunu desteklemiştir

Tablo 1’de görüldüğü gibi sanayileşme öncesi dönemde, tarım sektöründe yaşanan gelişmeler, şehirlerde üretilen mamullere yönelik talebin oluşmasına neden olmaktadır. Ekonomik birikimin kaynakları şehir ile kırsalın çevrelendiği yerel alan içerisinde oluşmaktadır. İşletme sahipleri ise yerli halktır. Tablo 1’de aynı zamanda “Sanayileşme Dönemi”, “Sanayileşmenin Son Dönemleri” ve “Sanayi Sonrası” dönem olmak üzere farklı dönemlere ait endüstriyel yapıların özellikleri de yer almaktadır.

3.2. Marshallyan Dışsal Ekonomiler ve Endüstriyel Bölge

Marshall, endüstriyel bölgeyi formüle ederken ticari yapının; küçük yerel firmaların yerel bazda yatırım ve üretim kararları alması şeklinde bir tespit yapmaktadır (Markusen, 1996:297). Ölçek ekonomileri nispeten geridir, bu da büyük firmalara avantaj sağlamaktadır (Markusen, 1996:297). Marshall açıkça belirtmemesine karşın, firmaların bölge dışı ile olan işbirlikleri ve/veya etkileşimleri oldukça düşük seviyededir (Markusen, 1996:297). Birçok küçük firma kendi aralarında bölge içinde gerçekleştirilen üretimi almakta ve satmaktadırlar (Markusen, 1996:298)

Marshall, “Ekonominin Prensipleri” (1890) adlı çalışmasında dışsal ekonomileri ifade ederken firmalara sağlanan olanaklar bakımından şu hususlara değinmektedir: Üretim sahası, işgücü, sermaye, enerji, kanalizasyon (altyapı), ulaştırma ve bilgi alışverişi. Firmalar bu faktörlerin hepsine bir havuz içerisinde erişim imkânına sahip olabilmektedirler. Tüm bunlar üretim faktörlerinin artışı sağlayacağı gibi; söz konusu havuzun uzmanlaşmaya başlamasıyla birlikte, uzun dönemli faktör fiyatları düşmeye başlayacak veya faktörlerin üretkenliğini artıracaktır (Harrison, 1991:472). Burada firmalar açısından dışsal fayda söz konusudur. Zira firmaların belirtilen imkânlardan faydalanmaları, uzun dönemde birim üretim maliyetlerini düşürecektir. Çünkü firmalar altyapı, uzmanlaşmış işgücü ve sermayeye ulaşabilmektedirler (Harrison, 1991, 472).

Marshall, ekonominin üretim ölççeğindeki yükselişi iki sınıfa ayırmaktadır. İlki endüstrinin genelindeki kalkınmaya bağlıdır, ikincisi ise firmaların kendi

⁴⁴ İhtiyaç fazlası üretim.

kaynaklarına bağlı olarak gerçekleşmektedir. İkinci sınıfta yer alan özellik içsel ekonomilerin kapsamına girmektedir, firma içindeki organizasyonu, alım ve satım gibi konuları içermektedir (Sunley, 1992:307). Dışsal ekonomilerle karşılaştırıldığında oldukça küçük bir içeriğe sahiptir. Zira dışsal ekonomilerin ulusal boyutu vardır, eğitim, bankacılık, nakliye gibi konuları içermektedir, ayrıca firmaların koմřuluk ilişkilerinden kaynaklanan bir yerel endüstriyi ifade etmektedir (Sunley, 1992:307).

Marshall, endüstriyel bölgenin oluşumunda şu noktaya dikkat çekmektedir. Firmaların zgr oluşlarıyla birlikte, bireyler sahip oldukları sermayelerini ve işgücünü en iyi şekilde değerlendirebilecekleri alanlar aramaktadırlar (Sunley, 1992:309). Doğal seçimin yaşandığı bu süreçte, organizasyon ve yönetim açısından bir uyumluluk söz konusu olmaktadır. Geniş bir açık piyasa, mevcut işlerin bireyler arasında otomatik olarak dağılımını sağlamaktadır (Sunley, 1992:309).

Endüstriyel bölgeyi neyin bu kadar özel kıldığına bakıldığında, Marshall'a göre bölgenin kendine özgü içselleşmiş ve oldukça esnek olan yerel emek piyasasının doğası ve kalitesidir (Markusen, 1996:299). Bireyler firmadan firmaya geçiş yapabilmektedirler. Ayrıca işyeri sahipleri ile çalışanlar aynı toplum içinde yaşamaktadırlar(Markusen, 1996:299). Bu aktörler "atmosferdeki endüstriyel gizemlerden" ("the secrets of industry are in the air") faydalanmaktadırlar. Çalışanlar firmalardan ziyade bölgeye bağlılık göstermektedirler (Markusen, 1996: 300).

Marshall'ın vasıflı işgücü hakkındaki görüşleri şu şekildedir. Büyük kitleler halindeki çalışanların benzer işlerde çalışmalarıyla birlikte, çalışanlar yaptıkları içi birbirlerine üretmektedirler. "*Nerede olursa olsun, yüksek sınıftaki bir endüstri kendisi için gerekli olan zihniyeti ve vücudu yerelde şekillendirecektir.*" (Marshall, 1890:aktaran Sunley, 1992, 307). Çocuklar bu havayı soluyarak yetişecekleri için "*ticaretin gizemli hali kalkacaktır.*" (Marshall, 1890:aktaran Sunley, 1992, 307). Jones (1914), bu duruma örnek olarak Güney Galler'deki teneke endüstrisini örnek olarak ele almıştır; babalar oğullarını ticaret yaptıkları yere götürmektedirler ve çocuklar, ileriki yaşlarında çalışacak oldukları bu atmosferde yetişmektedirler (aktaran, Sunley, 1992, 307). Marshall'a göre vasıflı bir nitelik gerektiren endüstriyel bölgelerin bu özelliği elde etmeleri ve iyi bir emek piyasasına sahip olmaları çok çabuk gerçekleşmediğinden, söz konusu durumun endüstriyel bölge açısından önemi oldukça fazladır (Sunley, 1992, 307).

Marshall'ın tanımını yapmış olduğu endüstriyel bölgede, ihracat bölgenin gelişimini sağlayan önemli bir etkidir (Phelps ve Ozawa, 2003:591). Fakat Marshall'ın üzerinde durmuş olduğu ihracat, Adam Smith'in ihracat yapısından oldukça farklıdır. Zira Smith'in ifade etmiş olduğu ihracatın yn, kasabalardan şehir merkezlerine doğrudur (Phelps ve Ozawa, 2003:591). Marshall'ın çalışmalarını yapmış olduğu bu dönemde imalat sanayi gelişme gösterdiği için

lkeler arasında gerçekleştirilen uluslararası ticaret n plan çıkmaktadır (Phelps ve Ozawa, 2003:591).

Marshall'ın tespitlerinin yer aldığı endüstriyel bölge yapısının zellikleri, Tablo 1'de "Sanayileşme Dönemi" olarak gösterilmektedir. Tabloya bakıldığında verimlilik artışını sağlayan faktör iş bölümüdür. Tarıma ve zanaata dayalı üretim yerini sanayi üretimine bırakmaktadır. Ekonomik birikimin kaynakları sadece yerelle sınırlı kalmayıp, yerelin dışından da kaynak temini söz konusudur.

3.3. Endüstriyel Bölge Teorisinin Oluşumu: İtalyan Yaklaşımı

1960'lı yıllara gelindiğinde, Marshall'ın 1900'lerin başlarında ortaya koymuş olduğu görüşleri, endüstri kavramı çerçevesinde teorik analizleri destekleyici unsurlar olmuştur (Sforzi, 2002:442). Marshall'ın endüstriyel bölge, İtalya'da yeniden keşfedilmiştir. Bu "yeniden keşif" a. sektörün yanı sıra endüstriyel ekonominin de analizlerin bir parçası olarak ele alınmaya başlanması, b. klasik endüstrileşmenin yanı sıra hafif sanayileşmenin de (light industrialization) bir model olarak görülmesi, c. ekonomik değişimin açıklanmasında teorik bir örnek (paradigma, model) teşkil etmesi şeklinde olmuştur; zira ekonomik analizlere mekn (territory) ve toplumun yeniden eklenmesi söz konusudur (Sforzi, 2002:442). Sforzi, ekonomi işleyişini, işleyişin meydana geldiği mekn çerçevesinde ele almanın ve yereldeki toplumla ilişkilendirmenin oldukça açıklayıcı bir durum olduğunu ifade etmektedir. (Sforzi, 2002:442).

Harrison'da endüstriyel bölgelerin teorik dayanaklarına, özellikle İtalya'da bu konu hakkında yapılmış çalışmalarda rastlanıldığını belirtmektedir. İtalya'da yapılan çalışmalar 19.y.y.'in sonlarında İngiliz ekonomist Alfred Marshall'ın ortaya koymuş olduğu bulgular temelinde geliştirilmiştir (Harrison, 199:474).

Marshall'ın endüstriyel bölgeler için belirtmiş olduğu ve firmaların ortak kullanabildikleri dışsal ekonomiler (altyapı hizmetleri, işgücü ve bilgi gibi), firmalar bakımından cazip olanaklar sunmaktadır (Harrison, 1991:475). İtalyan endüstriyel bölgelerinde, Marshall'ın ifade etmiş olduğu dışsallıklar, endüstriyel bölgenin ekonomik gelişiminin sağlıklı bir şekilde sağlanması bakımından, gerek kamu gerekse özel kesim tarafından üzerinde durulan önemli argümanlar olmaktadır (Harrison, 1991:475).

Endüstriyel bölgelerdeki tekrarlanan anlaşmalar, yereldeki sosyal ilişkiler çerçevesinde gerçekleşmektedir. Sosyal ilişkiler ise ailevi, dini, politik veya endüstri ilişkileri gibi farklı alanlarda oluşmaktadır ve bölge içerisindeki firmaları karşılıklı paylaşım konusunda cesaretlendirmektedir (Perry, 1999:89).

etin (2006), Üçüncü İtalya'daki⁴⁵ endüstriyel bölgelerin kalkınma süreci üzerinde etkili olan, güven ve sosyal sermaye arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında, Birinci ve Üçüncü İtalya'nın İkinci İtalya'ya göre daha yüksek sosyal sermaye ve güven düzeyine sahip olduklarını ve bu nedenle ekonomik gelişmenin söz konusu bölgelerde daha güçlü olduğu sonucuna varmaktadır (etin, 2006:74).

Firmalar arasındaki rekabet oldukça yoğundur. Rekabetçilik, bir firmanın başka bir firmanın spesifik (özgün) yeteneklerini veya piyasa bağlantılarını elde etmeye çalışması gibi fırsatçı davranışları içermektedir (Perry, 1999:89). Kollektif pazarlama yapılması, kaliteye önem verilmesi ve orijinal tasarımların yapılması bakımından taşeronlarla anlaşmalar yapılması, maliyetlerin minimize edilmesinde kullanılan basit yöntemlerdir (Perry, 1999:89). Meslek odalarının sunmuş oldukları hizmetlerin desteklenmesi ve kullanılması önemlidir. Zira bu birimler üyelerine; ticari destek, eğitim ve piyasa asistanlığı gibi konularda yardımcı olmaktadır (Perry, 1999:89). Böylelikle de üretim sistemi açısından, sorumluluğun paylaşılması söz konusu olabilmektedir. Taşeron firma ile ana firma arasındaki farklı istihdam koşullarındansa, aile içinden sağlanan işgücü daha esnek ve işbirlikçi bir yapı sergilemektedir (Perry, 1999:89).

Tablo 1'de sanayileşmenin son dönemleri olarak belirtilen periyodu, İtalya'da endüstriyel bölge teorisinin geliştirildiği dönem içinde değerlendirmek mümkündür. Çünkü her iki dönem aynı zaman aralığına denk gelmektedir. Bu periyotta gerçekleştirilen sanayi üretimi beraberinde sermaye birikimine neden olmaktadır. İş bölümü geniş bir çerçevede şekillenerek firma içinde, firmalar arasında ve sektör içinde oluşmaktadır. Firma sahipliği farklılaşarak yerel halkın dışına çıkmakta, hem yerli hem yabancı kişiler sahip konumuna gelmektedirler.

4. ENDÜSTRİYEL BÖLGE OLGUSUNUN GELİŞİM SÜRECİ

Bu kısımda endüstriyel bölge olgusunda yaşanan dönüşümler, tarihsel süreç içerisinde incelenecektir. İncelemeyi yaparken endüstriyel bölge konusu üzerinde çalışmalar ve analizler yapan İtalya'nın deneyimlerine yer verilecektir.

4.1. Kırsal Yaşamdan Zanaatkâr Kümelere Geçiş

(1920- 1950'lerin Başları)

Kırsal kesimde yaşayan insanların, şehirlere göç etmeye başlamasıyla birlikte, endüstriyel bölgelerin oluşumuna giden ilk süreç şekillenmeye başlamaktadır. Bu ilk aşamada ekonomik faktörlerden biri olarak, şehirlerdeki

⁴⁵ İtalya bölgesel olarak üç bölgeye ayrılmaktadır. Birinci İtalya, İtalya'nın kuzey batı kısmındaki yerleri; İkinci İtalya, güney kısımdaki; Üçüncü İtalya merkezi ve kuzey doğudaki yerleri kapsamaktadır.

ücretlerin kırsala göre yüksek olması, insanları şehirlere göç etmek konusunda cesaretlendirmektedir. Ayrıca kırsal kesimden gelen insanların, kendi ürünlerini talep edebilecek müşteri kitlesini şehirlerdeki yerel pazarlarda bulmaları da göçü teşvik eden diğer bir faktör olmuştur (Parrilli, 2004:1119).

Bu dönemde İtalya’da gerçekleştirilen üretim esasen zanaatkâr bir yapıda ve evlerde gerçekleştirilmektedir. Düşük teknolojili ve küçük ölçekli bir yapının hâkim olduğu bu üretim düzeninde, oldukça yetenekli ve uzmanlaşmış işçiler çalışmaktadırlar. Bu bakımdan hane halkının fertleri bir firmada görev almış şekilde çalışmaktadırlar. Söz konusu dönemde bireylerin sahip oldukları beceriler formal bir eğitim sonucunda kazanılmamaktadır. Yerelde rekabetçi bir avantaj sağlayan yeteneklerin elde edilmesinde okul eğitiminin veya başka diğer spesifik politikalar etkili olmamaktadır (Esposti ve Sotte, 2002:16). Bu durumun nedeni olarak ise 1920 ile 1950’li yıllar arasında yaşanan I. ve II. Dünya Savaşları’nın, hükümetlerin eğitim ve diğer politika uygulamalarını kesintiye uğratması gösterilebilir.

Kırsal kesimden şehirlere doğru göçlerin yaşandığı bu dönemde, doğal kaynakların fabrikasyon üretimlerde kullanılmasının da etkileri görülmektedir. Örneğin Brianza ve Appennini şehirlerinde büyük bir orman potansiyelinin olması, buralarda mobilya endüstrisinin gelişmesine imkân sağlamıştır; Sassuolo’daki mağaraların çokluğu burada seramik endüstrisinin gelişmesinde etkili olmuştur; Parma’daki büyükbaş hayvan yetiştiriciliği mandıra endüstrisinin oluşumunu sağlamıştır. Diğer önemli faktör ise toplumun içinde yetişen zanaatkârların varlıklarıdır. Bu zanaatkârlar yiyecek, ayakkabı, giyim ve mobilya gibi alanlarda gerek kasabalarda gerekse şehirlerde yüzyıllardır üretim yapmaktadırlar (Parrilli, 2004:1120).

Kırsaldan şehirlere göç eden bireylerin şehir hayatına uyum sağlamları bakımından, kurumsal çevrelerde kolaylıklar sağlanmakta ve bireyler göçe teşvik edilmektedirler. Böylelikle göç başlamadan önce gerekli altyapı olanakları hazırlanarak, göçle birlikte yaşanacak nüfus artışının getireceği negatif dışsallıkların (kaçak yapılaşma, çevre kirliliği, güvenlik vb.) önüne geçilmektedir. Örneğin elektrik, su, telefon, kanalizasyon, ulaşım ve barınma gibi konularda bireylere kolaylıklar sağlanarak, yaşam standartlarının yükseltilmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca kamu kesiminde istihdam olanakları verilerek, bireylerin şehirlere göç etmeleri de teşvik edilmektedir (Parrilli, 2004:1119). Bir bütün olarak ekonomi politikaları, sosyal politikalar ve kamu politikaları endüstriyel bölgenin oluşumunda ve yerel kalkınmanın bu ilk aşamasında güçlü ve koordineli bir görünüm arz etmektedir.

Bu dönemde gözlenen ve yukarıda açıklamaları yapılmış olan gelişmeler Tablo 2’de ekonomik, sosyal ve politik düzeylerde sınıflandırılmış şekilde görülebilmektedir.

Tablo 2: Aşama 1: 1920'lerden 1950'lerin Başlarına

Aşama 1'deki Ana Trend	Ekonomik Faktörler	Sosyal Faktörler	Politika Faktörleri
şehirleşme	Kırsal-şehir ücret farkı	şehirlerde aile bağlantıları	Küçük firmalar ve Zanaatkârlara statü verilmesi
Zanaatkâr Yiğilmeler	Yerel Pazar	Girişimci ruh	Temel altyapı yatırımları
	Zanaatkâr yetenekler Doğal Kaynaklar	şehirlerde geleneksel üretim	Kamunun istihdam sağlaması

Kaynak: PARRILLI, Mario D. (2004), s.1120

4.2. Zanaatkâr Üretimden Endüstriyel Yoğunlaşmaya Geçiş (1950'ler - 1960'lar)

Zanaatkâr üretim sistemlerinden, endüstriyel üretim sistemlerine geçişin yaşandığı bu yıllar arasındaki en dikkat çekici durum yereldeki üretim yapısında önemli değişimlerin olmasıdır. Bu dönemin başlarına kadar geçen sürede yerel de üretilen çıktılar el işçiliğiyle ve küçük zanaatkâr üretimle gerçekleştirilmektedir. Fakat 1950'lere gelindiğinde ise yerelin dışındaki tüketimi de kapsayan geniş kitlelerin tüketimlerinin karşılanmasına dönük olarak, standartlaştırılmış ürünlerin üretiminin yapıldığı endüstrileşme (sanayileşme) trendi başlamıştır (Parrilli, 2004:1121).

İtalya'nın kalkınması üzerine çalışmaları olan Vera Lutz bu döneme ilişkin şu tespitleri yapmaktadır. İtalya'nın kuzey kesimlerinde sermaye-yoğun yapıya sahip büyük firmalar yer almaktadır, sendikalaşma vardır ve çalışanlara ödenen ücretler yüksektir. Güneydeki bölgelerde ise emek-yoğun yapıya sahip küçük işletmeler yer almaktadır, sendikalaşma yoktur ve çalışanlara düşük ücretler ödenmektedir (Brusco, 1992:10).

Lutz'un çalışmasındaki çarpıcı bulgu; kuzey ve güney bölgelerde yer alan büyük ve küçük firmaların aynı endüstri kollarında faaliyet gösteriyor olmalarıdır. Fakat güney bölgesindeki firmaların üretimleri belirli kişilerin (zengin kimselerin) taleplerine göre yapılmakta ve bu kişilere satılmaktadır. Kuzey bölgesindeki firmaların üretimleri ise ulusal düzeydeki talebin karşılanmasına yönelik olarak gerçekleştirilmektedir (Brusco, 1992:10-11).

Lutz'a göre yüksek ücretlerin ödendiği kuzey bölgelerindeki politika uygulamaları, güney bölgelerindeki kk işletmeler için gerekli olan sermaye birikiminin oluşmasını engellemektedir. Lutz, sadece büyük firmaların etkin olabileceğini ve sendikalaşma yapısı karşısında yüksek ücretler verebileceklerini, kk firmaların ise kaçınılmaz bir şekilde etkin olamayacaklarını iddia etmektedir. Aynı zamanda Lutz, İtalya'nın kalkınabilmesi açısından, kuzey bölgelerindeki ücretlerin düşürülerek, kuzey ve güney bölgelerindeki ücret yapısının standartlaştırılması gerektiğine değinmektedir (Brusco, 1992:11).

1950'li yıllarda motor bisiklet, otomobil ve kamyonların yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, şehre uzak yerlerde yerleşik olan üreticiler ürünlerini pazara daha hızlı bir şekilde getirmeye başlamışlardır. Böylelikle şehirlere uzak olan yerleşim yerlerine ticari bir canlılık gelmiştir. Ulaşım aralarındaki gelişmeler beraberinde geleneksel aracılarn (bankerler ve komisyoncular) etkilerinin azalmasına neden olarak üreticilerin doğrudan pazarlara ulaşmasına imkân sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında ulaşım araçlarının yaygın bir şekilde kullanılması, şehirlere uzak yerlerde oturan üreticilerin ticari bilinç kazanmalarında oldukça önemli bir etken olmuştur (Barker, 1994:634).

Endüstrileşmenin ilk aşamasının gerçekleştiği bu dönemde büyük firmalar, kırsaldan şehire yapılan gn oluşturduğu emek arzından faydalanmaktadırlar. Bu gn oluşumunda ise şehirdeki ücretlerin, kırsaldakine göre yüksek olması etkili olmaktadır. Bunun yanı sıra zanaatkâr yeteneklere sahip olan bireylerinde fabrikalarda çalışması, fabrikalarda üretkenliği artırarak, ürünlerin ulusal pazarda yer almasını kolaylaştırmaktadır (Parrilli, 2004:1121).

Bu ikinci aşamada, ekonomik aktörler arasındaki sosyal ilişkilerin uyum içerisinde olması, şehirlerde kk ölçekli işletmelerden meydana gelen endüstriyel bölgeleri ortaya çıkarmaktadır. Kurumsal açıdan bakıldığında, kamu kesiminin kendi bünyesinde istihdam olanaklarını artırması ve altyapı yatırımlarına devam etmesi kırsal nüfusun şehirlere doğru yapmış olduğu gn artırmaktadır. Hkmetin endüstrileşme politikası Avrupa İyileştirme Programı (European Recovery Programme) erevesinde düzenlenmektedir. Bu kapsamda kamu yatırımlarının artırılması ve teknolojiye önem verilmesi ön plana çıkmaktadır. Demir, elik ve kimya gibi temel endüstrilere, bunun yanı sıra otomobil ve elektrikli ürünlerin üretimine destek verilmesi söz konusudur (Parrilli, 2004:1121).

İkinci aşama süresince bireyler yüksek ücretlere ve sosyal güvenlik hizmetlerine oldukça duyarlıdırlar. Ayrıca büyük firmalar bireylere teknik bilgi ve yeni ürünlerin üretimine ilişkin yetenekler kazandırmaktadır. Bireylerin büyük firmalardan elde edecekleri bu kazanımların, ileriki dönemlerde kendi işyerlerini amalarında büyük kolaylıklar sağlaması söz konusudur. Bu nedenle, zanaata dönük becerileri olan bireylerin işyeri açarak kk girişimler

gerçekleştirmek yerine, büyük firmalarda çalışmaları ön plana çıkmaktadır (Parrilli, 2004:1121).

Bu dönemde gözlenen ve yukarıda açıklamaları yapılmış olan gelişmeler Tablo 3’de ekonomik, sosyal ve politik düzeylerde sınıflandırılmış şekilde görülebilmektedir.

Tablo 3: Aşama 2: 1950’lerden 1960’lara

Aşama 2’de Ana Trend	Ekonomik Faktörler	Sosyal Faktörler	Politik Faktörler
Endüstrileşme (Sanayileşme)	Büyük yerel firmaların artması	Endüstriyel bölgede sosyal uyum	Avrupa İyileşme Planı
Kitlesel tkretim	Zanaatkâr emek gücünün çokluğu	Endüstriyel bölge içerisinde yatırımcıların çokluğu	Teknolojiye önem verilmesi Endstrileşmeye destek verilmesi

Kaynak: PARRILLI, Mario D. (2004), s.1121.

4.3. Endüstriyel Yoğunlaşmadan Endüstriyel Bölgelere Geçiş (1960’lar - 1980’ler)

nc aşama, endüstriyel bölgelerin en geleneksel biçimini ortaya koymaktadır. Birçok kk ve orta büyüklükteki işletme (KOBİ) birlikte çalışabilme yeteneğine sahiptir ve üretmiş oldukları nihai ürünleri uluslararası pazarlarda satabilmektedirler (Parrilli, 2004:1122).

Bu dönemde yaşanan yapısal değişime yol açan faktör, Fordist retim sisteminin bozulmasıdır. Fordist retim sistemi; üretim tek amaçlı makinelerle yapıldığı, nitelsiz işgücü kullanıldığı ve işçilerin belirli bir içi sürekli olarak yapmalarıyla üretimde verimliliğin artması beklenen bir üretim sistemidir (Atik, 2005:53). Fordist sistemde geniş tüketiciler kesimlerine dönük yapılan üretim, beraberinde aşırı üretim yapılmasına neden olmaktadır. Bu durum ise arz ve talep dengesizliklerini ortaya çıkarmaktadır. Sermayedarlar ile çalışanlar arasındaki ekonomik ve sosyal çatışmalar, zor durumda olan Fordist sistem üzerinde baskı oluşurmaktadır. Büyük şehirler ve büyük firmalar lider konumlarını kaybetmektedirler (Parrilli, 2004:1122).

Brusco’nun “Bağımlı Taşeronluk Modeli” olarak adlandırdığı ve 1960’lı yıllarda İtalya’daki endüstriyel bölgeler üzerine yapılmış olduğu tespitler şu şekildedir. Bu dönemde, daha önceki süreçte büyük firmalar tarafından gerçekleştirilen üretim önemli bir kısmı kk firmalar tarafından yapılmaya başlanmıştır. Bağımlı taşeronluk modelinde, kk firmalar ulusal piyasalara

teknolojideki, çalışma organizasyonundaki ve piyasa yapısındaki değişimlere uyum sağlayarak, kendi gelişimleri için gerekli fırsatları elde etmeleri mümkün olmaktadır. Büyük ölçekteki firmaların kendi yapılarını güçlendirme süreçleri de, küçük firmaların gelişim dönemlerinin yaşandığı 1970’li yıllara rastlamaktadır (Trigilia, 1986:161).

Parrilli’nin bu döneme ilişkin tespitleri şu şekildedir. Büyük firmaların kriz dneimine girdiği bu süreçte, büyük firmalarda çalışanlar işlerinden ayrılarak kendi küçük firmalarını kurmaktadırlar. 1951 yılında %27 olan Kobi sayısındaki artış oranı, 1961 yılına gelindiğinde şaşırtıcı bir şekilde %99 seviyesine çıkmıştır. Kobi’lerdeki istihdam oranı 1951 yılında %59 iken 1961’de %65’e ve 1971’de %73 seviyesine ulaşmıştır. Bu süreçte sıklıkla yeni girişimciler ile eski işverenler arasında işbirlikleri yapılmaktadır. Zira eski işverenlerin yeni girişimcilere sahip oldukları makineleri satmaları veya kiralamaları, iş deneyimlerini bu girişimcilerle paylaşmaları söz konusudur. Bu işbirlikleri sabit maliyetleri ve riskleri azaltıcı etki yapmaktadır. Ayakta kalma mücadelesi veren büyük firmaların piyasalar üzerindeki kontrolü geniş çapta devam etmektedir. Küçük firmalar yapmış oldukları üretimi bu büyük firmalara satarak büyüme fırsatı yakalayabilmektedirler. Büyük firmaların küçük firmaların üretimlerini satarak ayakta kalmaya çalıştıkları üçüncü aşamada, yerel üretim yaşanan krizden en az şekilde etkilenmiş, yeni piyasalara açılmış ve yeni organizasyon modelleri ortaya koymuştur (Parrilli, 2004:1122).

1970’li yılların ortalarında İtalya ekonomisinde görülen canlanmanın bir sonucu olarak Brusco (1992)’nun geliştirmiş olduğu “Mark I Endüstriyel Bölge Modeli”ne, Parrilli’nin çalışmasıyla bir arada yer verilebilir.

Becattani ve Brusco (1992)’ya göre bu tip endüstriyel bölgelerde teknolojik standartlar oldukça iyidir. Küçük firmalar da büyük firmalarla benzer teknolojiyi kullanmaktadırlar (Brusco, 1992:15). Brusco, ücretlerin ortalamadan biraz düşük düzeyde olduğunu belirtmektedir. Solinas (1982), küçük ve büyük firmalar arasındaki çalışan hareketliliğin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (aktaran, Brusco, 1992:15).

Mark I endüstriyel bölgelerindeki rekabet, benzer alanda üretimde bulunan firmalar arasında gerçekleşmektedir. Benzer firmalar arasındaki dikey yönlü rekabet, firmaların yatay yönlü işbirlikleri yapmalarını teşvik etmektedir. Zira yatay yönlü olarak, birbirinden farklı firmaların birlikte çalışmaları sonucunda, firmaların dikey yönlü (benzer firmalar karşısındaki) rekabet gücü artmış olacaktır (Brusco, 1992:15).

Parrilli, nc aşamadaki sosyal uyum açısından şu ifadeleri kullanmaktadır. Sosyal uyumun kaynağı, endüstriyel bölge içerisindeki birçok bireyin birbirlerini yıllardır tanıyor olmalarıdır. Yerel düzeydeki bu durum, güven atmosferini tesis etmektedir. Güven faktörü, sürekli olarak tekrarlanan üretime ve yerel aktörler arasındaki karşılıklı ticari ilişkilere dayalıdır. Karşılıklı ticari ilişkiler bireylerin birbirlerini daha iyi tanımalarını ve kendi aralarındaki

itibarları hakkında daha iyi bilgi edinmelerini sağlamaktadır. Ticari ilişkiler bireylerin, “birlikte hareket etmemenin yol açacağı maliyetleri” anlamalarına da yardımcı olmaktadır. Sosyal uyumun destekleyicilerinde biri de aile faktörüdür. Kobi’lerin başarılı olmasında girişimcilerin aile fertleri önemli rol oynamaktadırlar. Zira uzun çalışma saatleri, sorumluluğun paylaşılması, üretimin ve pazarın kontrol edilmesi gibi konularda aile fertlerinin desteği ön plana çıkmaktadır (Parrilli, 2004:1123).

Endüstriyel yoğunlaşmadan, endüstriyel bölgelere geçişin yaşandığı 3. Aşama’da, yereldeki üretim sistemi hükümet politikaları tarafından da desteklenmektedir. Bu dönemde Kobi’lerin gelişmesi için yasalar çıkarılmıştır. Örneğin “Sabatini Yasaları” olarak bilinen uygulamada, firmaların teknolojilerini yenilemeleri teşvik edilmektedir. 200.000’in üzerinde firma yeni makineler satın alarak teknolojilerini geliştirme imkânı bulmuştur. “Ossola Yasaları” olarak adlandırılan uygulamada ise firmaların ihracat kapasitelerinin artırılması üzerinde durulmaktadır. Bu yasayla ulusal ve/veya yereldeki kuruluşların Kobi’lere çeşitli konularda yardımcı olarak, Kobi’lerin uluslararası piyasalara daha rekabetçi bir şekilde girebilmeleri amaçlanmaktadır. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, kamu kuruluşlarının ortaya koymuş olduğu yasal düzenlemeler ve politika uygulamaları, endüstriyel bölge içerisinde organizasyonel bir çatı konumundadır (Parrilli, 2004:1123).

Bu dönemde gözlenen ve yukarıda açıklamaları yapılmış olan gelişmeler Tablo 4’de ekonomik, sosyal ve politik düzeylerde sınıflandırılmış şekilde görülebilmektedir.

Tablo 4: Aşama 3: 1960’lardan 1980’lere

Aşama 3’de Ana Trend	Ekonomik Faktörler	Sosyal Faktörler	Politik Faktörler
Üretim artışları	Fordist üretim sisteminin krize girmesi	Kendi işini kurma isteği	Sabatini ve Ossola kanunları
Kobi’lerin uluslararasılaşması	Kobi’ler arasında birliktelik sağlanması Avrupa’nın firmalar açısından ortak pazar olması	Üretimde ailenin desteğinin alınması Bireyler arasında güvenin sağlanması	Yerel yönetimlerin destekleri Ticari kuruluşların hizmetler sunması

Kaynak: PARRILLI, Mario D. (2004), s.1122.

4.4. Geleneksel Endüstriyel Bölgelerden Yeni Rekabetçi Endüstriyel Bölgelere Geçiş (1980'ler -2000'ler)

Dördüncü aşamaya gelindiğinde, yerel üretim sistemleri yeni bir dönüşüm sürecine girmektedirler. Zira yereldeki endüstriyel bölgeler küreselleşmiş bir pazarla karşı karşıyadırlar. Bu küresel pazarda yereldeki üretim sistemleri, dünyanın diğer bölgelerindeki (genellikle büyük firmaların şekillendirdiği) üretim sistemleriyle rekabet içine girmek durumundadırlar. Firmalar artık küresel pazarda kendilerini gösteren Çin, diğer Uzak Doğu Ülkeleri ve Doğu Avrupa ülkelerindeki firmalarla rekabet etmek durumundadırlar. Çünkü bu yeni rekabetçi girişimlerde, küresel pazarda aynı tüketicilere yönelik olarak üretimlerini gerçekleştirmektedirler (Parrilli, 2004:1124).

Söz konusu yeni rekabetçi çevre, oldukça kapsamlı ve sürekli değişken bir yapıya sahiptir. Zira tüketim kesiminde oluşan özel isteklere bağlı olarak, tüketici segmentleri giderek artmaktadır. Bu nedenle firmaların kendi aralarındaki rekabetleri fiyatlar düzleminden çıkarak, inovatif ve kişiselleştirilmiş ürünlerin üretilebilme yeteneklerine doğru kaymaktadır (Parrilli, 2004:1124).

Bunun yanı sıra İtalyan endüstriyel bölgeleri küreselleşen bir dünya ile karşı karşıyadırlar. Bir taraftan düşük emek maliyetlerine sahip ülkeler, diğer taraftan ise büyük sermayeye sahip güçlü rekabetçi firmalar karşısında baskıya maruz kalmaktadırlar. Böyle bir baskıcı yapı karşısında gerekli düzenlemelerin yapılması ve inovatif çerçevede hareket edilmesi gerekir. Söz konusu tedbirleri alabilen firmalar dünya ekonomisiyle bütünleşme sağlayıp ayakta kalabilirken, diğerleri ise kendi yerel koşulları çerçevesinde kısır bir döngü içerisinde kalacaklardır (Whitford, 2001:59-60).

Brusco'nun 1980'li yıllarda İtalya'daki endüstriyel bölgeler için ortaya koyduğu "Mark II Endüstriyel Bölge Modeli"ne göre bu dönemde İtalya'daki büyük ve küçük firmalar yeni bir problemle karşılaşmaktadırlar. Endüstriyel bölgelerdeki üretim, binlerce insanın dahil olduğu sosyal bir yapıyla ilişkili hale gelmeye başlamaktadır. Bu süreçte buluş ve inovasyon kapasitesinin geliştirilmesi bakımından, birçok çalışanın kendi branşındaki teknolojiyi anlaması gerektiği konusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Böylesine bir ortamın sağlanması bakımından kafelerde, barlarda ve sokaklarda insanlar arasında bilgi etkileşiminin gerçekleşmesi önemli bir hâl almaktadır. Böylelikle yeni fikirler şekillenmekte ve yayılmaktadır (Brusco, 1992:16-17). Fikirlerin, tecrübelerin ve bilginin yoğun olarak paylaşıldığı bu sürece "bilginin sosyal alanda yayılımı"

adı verilebilir. Zira bilginin yayılımı, formal kurallar çerçevesinde herhangi bir eğitim kurumu tarafından gerçekleşmemekte veya bir hükümet politikası olarak ortaya çıkmamaktadır. Tamamıyla bireylerin bir araya geldikleri, buluştukları ortak paylaşımın söz konusu olduğu sosyal çerçevede bilginin yayılımı söz konusu olmaktadır.

Yeni rekabetçi çevrede, bilginin üretilmesi ve bilginin ekonomik aktörler arasında yayılması ön plana çıkmaktadır. Küreselleşen dünyada bilginin aktarılmasında mesafelerin bir önemi kalmamaktadır. Fakat yerel üretim sistemleri kendi nemliliklerini devam ettirmektedirler. Bunu sağlayan faktörlerden biri yerelde bulunan örtük bilginin varlığıdır; diğer faktör ise inovasyonun kendine has özellikleridir. Söz konusu özellikler; inovasyonun yerelde ortaya çıkmasına bağlı olarak oluşan fırsatlar, uygun kullanım alanları ve birikimliliktir (Parrilli, 2004:1125). Burada Porter'ın ortaya koymuş olduğu kümelenme kavramına da kısaca yer verilebilir. Kmelenme⁴⁶ ; belirli bir coğrafik bölgedeki firmaların ve kurumların ürün veya hizmet üretimi sürecinde karşılıklı olarak etkileşim halinde olmalarıdır (Porter, 1998). Kümeler; verimliliğin artırılarak, yereldeki refahın sürdürülebilir hale getirilmesi bakımından uzmanlaşmış bilgiyi, yetenekleri, altyapıyı ve destekleyici endüstrileri bir araya getirmektedir (Ketels ve Memedovic, 2008:378).

Bu nedenle (bilginin işlenebilmesi bakımından) fiziksel yakınlık yüksek teknoloji endüstrilerin gelişmesine etki etmektedir. Söz konusu etki firmaların Ar-Ge yatırımları yoluyla kendi inovasyonlarını gerçekleştirmeleri ve inovasyonu destekleyen "maddi olmayan sermaye birikimini"⁴⁷ yerel içerisinden sağlamalarıyla oluşmaktadır (Parrilli, 2004:1124).

İşlenmiş bilginin iletişim teknolojileri aracılığıyla hızlı bir şekilde yayılabilme imkânı bulması, yerel üretim sistemleri üzerinde değişimlere yol açmaktadır. retimi kolaylaştırıcı etkenlerin endüstriyel bölge dışında bulunması (diğer ülkelerin daha avantajlı olanaklar sunması), rneğin Doğu Avrupa'ya birçok yatırımın (mobilya ve deri işletmeleri gibi) yapılmasını sağlamıştır. Böyle bir yatırımın yapılmasındaki temel faktör ise ucuz emeğin

⁴⁶ Bu çalışmada endüstriyel bölge incelendiği için, kümelenme kavramına kısaca yer verilmiştir. Zira kümelenme, kendi başına ayrı bir inceleme konusudur.

⁴⁷ Maddi olmayan sermaye birikimi; yereldeki bilgi alışverişini, karşılıklı güven ve bütünleşme gibi unsurları içermektedir.

getirmiş olduğu maliyet avantajlarıdır. Büyük firmalar da benzer şekilde “çok uluslu ağlar” oluşturmuşlardır. Buradaki amaç ise inovatif üretkenliğe ve piyasa ağyapılarına yakın olunmaya çalışılmasıdır. Böylelikle firmalar ve endüstriyel bölgeler kendilerini geliştirebileceklerdir (Parrilli, 2004:1124).

Küresel ile yerel arasındaki ilişkilerde yaşanan bu dönüşümün sonucu olarak, endüstriyel bölgeler içerisindeki firmalar ve kurumlar arasında işbirlikleri yapılmaya başlanmıştır. Bu yeni tip ağ oluşumunda üniversiteler, ticaret ve sanayi odaları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, araştırma merkezleri ve firmalar gibi aktörler arasında ortak girişimler söz konusudur. Bunun yanı sıra bazı endüstriyel bölgelerde küçük firmalar aralarında büyük firmalarında bulunduğu gruplar oluşturarak, pazarlama, dağıtım, Ar-Ge gibi konularda deneyim kazanmaktadır (Parrilli, 2004:1125).

Whitford İtalyan endüstriyel bölgelerin devamlılığı açısından kurumsal bir yapının oluşturulmasına dikkat çekmektedir. Bu çerçevede şunları belirtmektedir. İtalyan endüstriyel bölgeleri kendilerine has özelliklerine (firmalar arası ilişkiler, yerel kurumlar ve yerel değerler) karşın bir adanın parçası olmaktan çok dünya ekonomisinde yer alabilen bir yapıya sahiptirler. İtalyan endüstriyel bölgelerindeki üretim modelinin ülke genelinde yayılmasında “kültürel” faktör etkili olmasına rağmen, üretim modelinin sürekliliği bakımından yeterli değildir. Söz konusu sürekliliğin sağlanması bakımından formal (resmî, kurallar çerçevesinde) yapıya sahip kurumsal yapıların tahsis edilmesi gereklidir. Ancak böylelikle firmalar arasındaki koordinasyon belirli bir sisteme oturtularak, endüstriyel bölge yapısı içerisindeki normların devamlılığı sağlanabilir (Whitford, 2001:59).

Rabelotti ve diğerlerinin bu döneme ilişkin gözlemleri şu şekildedir. İtalyan endüstriyel bölgelerinde birçok alanda değişimler gözlenmektedir. Bunlardan ilki; eski sektörler açısından kalitenin artırılması, yeni sektörlere girilmesi, hizmetler sektörünün önem kazanması gibi yeni uzmanlaşma alanlarının ortaya çıkmasıdır. İkincisi; outsourcing⁴⁸, doğrudan yabancı yatırımlar ve küresel değer zincirine katılmak gibi yeni uluslararası stratejilere yönelim olmasıdır. Üçüncüsü; bilgi ve iletişim teknolojilerine, ürün ve süreç inovasyonlarına önem verilerek inovatif stratejilere uyum sağlanmasıdır. Bu açılardan bakıldığında endüstriyel bölgeler dönüşüm süreci içerisindeyler. Bazı

⁴⁸ Outsourcing: İş yönetiminde, belli iş alanlarında uzmanlaşmış firmalara iş aktarımı yapılarak, aktarımı yapan firmanın asıl işine odaklanmasını sağlayan bir yöntemdir.

endüstriyel bölgelere bu dönüşüme ayak uyduramayarak geri planda kalırken, diğerleri küreselleşme ve artan rekabet koşulları karşısında kendi endüstriyel yapılarında gerekli düzenlemeleri yaparak cevap vermektedirler (Rabellotti vd., 2009:20).

Dördüncü aşamada endüstriyel bölgenin karşılaştığı sorunlardan biri genç kuşakların, aile işletmelerinin sorumluluklarını almaktan uzak durmalarıdır. Genç bireyler daha büyük firmalarda veya devlet kademelerinde görev almak istemektedirler. Bunun yanı sıra ailelerinin mevcut işletmelerinde çalışacak olanlar ise, işletmelerini yeni sektörlerle (bilgi ve teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı) sokmak istemektedirler (Parrilli, 2004:1125).

Parrilli, rekabet koşullarının giderek ağırlaştığı dördüncü aşamada, endüstriyel bölgedeki sosyal ilişkilerde daha derinlemesine ve uzun vadeli (kurumsal bir yapıya dahil olunması) bağlantıların gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Endüstriyel bölgenin ancak bu yolla yeni rekabetçi süreçlere cevap verebileceğini ifade etmektedir (Parrilli, 2004:1124).

Bu dönemde gözlenen ve yukarıda açıklamaları yapılmış olan gelişmeler Tablo 5’de ekonomik, sosyal ve politik düzeylerde sınıflandırılmış şekilde görülebilmektedir.

Tablo 5: Aşama 4: 1980’lerden 2000’lere

Aşama 4’de Ana Trend	Ekonomik Faktörler	Sosyal Faktörler	Politik Faktörler
Yeni küresel rekabet	Bilgi ve inovasyon	Kariyer yapma	İnovasyona destek sağlanması
	Çok uluslu ağlar Firmaların gruplar oluşturması	Kurumlar ve firmalar arasında bağlantılar kurulması	Kurumsal ağ yapılarının oluşturulması

Kaynak: PARRILLI, Mario D. (2004), s.1124.

5.SONUÇ

Endüstriyel bölgenin farklı tanımlarından hareketle, endüstriyel bölge konusunda şunlar belirtilebilir. Firmaların coğrafik olarak birbirlerine yakın olmaları, endüstriyel bölgenin oluşumu açısından bir faktör olmasına karşın, tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Zira endüstriyel bölge içersinde yer alan firmalar mal ve hizmet üretim süreçlerinde karşılıklı ilişki halindedirler. Bu ilişkiler ağının temelinde ise yereldeki sosyal ilişkiler, değerler ve yazılı olmayan kurallar sistemi yer almaktadır. Yerel düzeyde şekillenen bu unsurlar ne derece kuvvetli olur ise endüstriyel bölgenin oluşumundaki zemin o derece güçlü olacaktır.

Teorik kısımda yer alan bulgulardan hareketle şu sonuçlara varılabilir. Endüstriyel bölgenin geniş bir açık piyasaya yönelik üretim yapması, ticaret hacminin genişlemesine neden olacaktır. Genişleyen pazarla birlikte üreticiler arasında iş bölümü ve uzmanlaşmaya gidilerek ölçek ekonomisinin avantajlarından yararlanılması mümkün olacaktır. Ölçek ekonomileri; üretim maliyetlerini azaltması ve üretimde verimlilik artışına imkân vermesi bakımından önemlidir. Ayrıca Marshall'ın endüstriyel bölge çerçevesinde belirtmiş olduğu dışsallıklar (işgücü havuzu, bilgi alışverişi ve altyapı) üzerine, kamu ve/veya özel sektör tarafından, gerekli araştırmaların yapılmasının endüstriyel bölgenin işleyişi açısından önemli olduğu sonucuna varılmaktadır.

Endüstriyel bölgenin farklı sanayileşme dönemlerine göre değişik yapılar arz ettiğini gösteren Tablo 1'e ve Parrilli (2004)'nin İtalyan endüstriyel bölgesini tarihsel süreçte tasvir ettiği Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5'e bakıldığında genel olarak şu sonuçlara varılabilir. Yereldeki sosyal ilişkiler (değerler), vasıflı işgücü ve bilgi alışverişi endüstriyel bölgenin kalkınmasına etki etmektedir. Söz konusu etkiler şu şekilde ifade edilebilir.

Yereldeki kuvvetli sosyal ilişkiler bireylerin birbirlerini tanımlarını ve karşılıklı güven duygularını artırıcı etki yapacaktır. Bu etki beraberinde bireylerin ortak girişimlerde bulunmalarını sağlayacaktır. Bu ortaklık sadece firmalar arasında değil, endüstriyel bölgeye katkısı olabilecek diğer kurumları (ticaret odası, yerel yönetimler, üniversiteler vb.) da kapsamaktadır.

Yereldeki vasıflı işgücü, endüstriyel bölge açısından önemli bir değerdir. Zira herhangi bir sektörde vasıflı işgücüne sahip olan endüstriyel bölge, bu işgücünden yararlanmak isteyecek olan diğer firmaları bölgeye çekerek yeni yatırımların yapılmasına zemin hazırlayacaktır. Böylelikle bölge ekonomisinin kalkınması olumlu yönde etkilenecektir.

Yereldeki bilgi birikimi ve bu bilginin bireyler arasındaki dolaşımı, endüstriyel bölgenin yenilikçilik kapasitesini etkilemektedir. Bilgi alışverişinin fazla olduğu, yeni bilgilerin üretilebildiği bir endüstriyel bölge, kendi içersinde yenilikçi (inovatif) ürün ve hizmetlerin üretilmesini sağlayarak, bölgeye rekabetçi avantaj sağlayabilir.

Endüstriyel bölgenin oluşumunda ve gelişiminde kurulmuş olduğu yerelin kendi içinde sunmuş olduğu avantajlarının yanı sıra hükümet politikalarının da bölge için büyük önemi vardır. Zira İtalya deneyimine bakıldığında firmaların teknolojilerini yenilemeleri ve ürünlerini ihraç etmeleri bakımında bölgelere Avrupa İyileştirme Programı, Sabatini ve Ossola Yasaları gibi çeşitli kredi imkânları ve yasal düzenlemeler sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

Atik, H. (2005), *Yenilik ve Ulusal Rekabet Gücü*, Detay Yayıncılık, Ankara,

Barker, T. H. (1994) First Movers and the Growth of Small Industry in Northeastern Italy, *Comparative Studies in Society and History*, Vol:36, No:4, 621-648.

Bellandi, M. (2002), “Italian Industrial Districts: An Industrial Economics Interpretation”, *European Planning Studies*, Vol:10, No:4, 425-437.

Brusco, S. (1992), The idea of the industrial districts: Its genesis, (Ed: F. Pyke, G. Becattini ve W. Sengenbergl), *Industrial Districts and Interfirm Cooperation in Italy*, International Institute for Labour Studies, Geneva, Second impression, s.10-20.

Çetin, M. (2006), Endüstriyel Bölgelerde Sosyal Sermaye ve Güven: Üçüncü İtalya Örneği, *Ege Akademik Bakış*, Cilt: 6, Sayı: 1, 74-86.

Dinler, Z. (2008), *Bölgesel İktisat*, Ekin Yayıncılık, 8. Baskı.

Esposti, R. ve Franco S. (2002), Industrial Structure, Industrialization and Rural Development: An Evolutionary Interpretation of the Italian Experience, *Growth and Change*, Vol: 33, No: 1, 3-41.

Harrison, B. (1991), Industrial Districts: Old Wine in New Bottles?, *Regional Studies*, Vol:26, No: 5, 469-483.

Ketels H.M.C. ve O. Memedovic, (2008), From Clusters to Cluster Based Economic Development, *Int. J. Technological Learning, Innovation and Development*, Vol:1, No:3, 375-392.

Markusen, A. (1996), Sticky Places in Slippery Space: A Typology of Industrial Districts, *Economic Geography*, Vol:72, No:3, 293-313.

Mercan, B.; N. S. Halıcı ve N. Baltacı (2004), Küresel ve Bölgesel Rekabet Avantajı Sağlayıcı Olarak Sanayi Odakları (Clusters) Oluşumu ve Gelişimi, *3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*, 167-176.

Parrilli, M. D. (2004), A Stage and Eclectic Approach to Industrial District Development: Two Policy Keys for ‘Survival’ Clusters in Developing Countries, *European Planning Studies*, Vol:12, No:8, 1115-1131.

Perry, M. (1999), *Small Firms and Network Economies*, Routledge Studies in Small Business, London.

Phelps, N. A. ve T. Ozawa (2003), Contrast in Agglomeration: Proto-Industrial, Industrial and Post- Industrial Forms Compared, *Progress in Human Geography*, Vol:27, No:5, 583-604.

Porter, M. (1998), *The Competitive Advantage of Nations*, New Edition, Palgrave.

Pyke, F.; G. Becattini ve W. Sengenber (1992), *Industrial Districts and Interfirm Cooperation in Italy*, International Institute for Labour Studies, Geneva, Second impression.

Rabellotti, R., A. Carabelli ve G. Hirsch (2009), Italian Industrial Districts on the Move: Where Are They Going?, *European Planning Studies*, Vol:17, No:1, 19-41.

Sforzi, F. (2002), The Industrial District and the New Italian Economic Geography, *European Planning Studies*, Vol:10, No:4, 439-447.

Sunley, P. (1992), Marshallian Industrial Districts: The Case of the Lancashire Cotton Industry in the Inter- War Years, *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, Vol:17, No:3, 306-320.

Triglia, C. (1986), Small Firm Development and Political Subcultures in Italy, *European Sociological Review*, Vol: 2, No: 3, 161-175.

Whitford, J. (2001), The Decline of a Model? Challenge and Response in the Italian Industrial Districts, *Economy and Society*, Vol: 30, No:1, 38-65.